

G i a y Béla

A Magyar Lektori Központ szakmai-módszertani tevékenysége és a külföldi magyaroktatás

1. A lektori konferenciák megrendezésének immár 15 éves hagyománya van. Az első tanácskozás óta, amelyet 1969-ben rendeztek, most a hatodikra kerül sor, amely egyúttal azt is bizonyítja, hogy a hagyomány nem szakadt meg, és remélhetően tovább él a jövőben is. Az első konferencián a szakterület azóta is egyik legnagyobb gondja, a tankönyvkérdés került a megbeszélések középpontjába. A másodikon a magyar kultúra külföldi bemutatásának szakmai problémáit tárgyalták meg a résztvevők. A harmadik konferencia a kontrasztív módszernek a nyelvoktatásban való felhasználását vitatta meg. A negyedik az irodalomoktatás, az ötödiken pedig a magyar mint idegen nyelv kérdései kerültek napirendre. A mostani találkozónk szakmai programjának középpontjába nyelvészeti témájú előadások kerültek. Ennek a konferenciának a kapcsolatépítésen és a tapasztalatcserén kívül az is jelentőséget ad, hogy rendezője a Magyar Lektori Központ a legutóbbi tanácskozásunkon elhangzott javaslatok alapján jött létre 1983 januárjában. Reméljük, hogy a Magyar Lektori Központ megalakulása és tevékenységének kibontakozása elősegíti a hungarológiai oktatás szakmai és módszertani fejlesztését.

2. Előadásom első részében az MLK eddig végzett munkájáról szeretnék röviden beszámolni.

A megalakulás utáni időszakban a szervezeti és működési kérdésekkel kapcsolatos feladatokat végeztük el. Kidolgoztuk a működési szabályzatot, a munkatervet és költségvetést, elkészítettük a munkaköri leírásokat, az érintetteket értesítettük az MLK megalakulásáról. Tájékozódunk az egyes oktatóhelyeken folyó munkáról, az oktatási és elhelyezési feltételekről, a

megoldásra váró gondokról. Az elmúlt több, mint egy év során kollégáink nagy részével sikerült személyes kapcsolatot is teremteni. A velük való beszélgetések, konzultációk nagyban hozzájárultak a helyzet áttekintéséhez.

1983-ban új vendégoktatói pályázatok meghirdetésére is sor került. A beérkezett pályázatok azt tükrözték, hogy igen eltérő az érdeklődés mértéke az egyes külföldi oktatóhelyek iránt, ami nehezíti a tervszerűség kialakítását a káderutánpótlási kérdésekben. Az eltelt időszakban 19 oktató váltásra került sor, ami azt jelenti, hogy az oktatóhelyek több mint egyharmadában volt oktatócsere. Régi tapasztalat, hogy a vendégoktatók a külföldi egyetemi oktatómunkában rejlő lehetőségeket igazán akkor tudják kibontakoztatni, ha nem 1-2, hanem 3-4 tanévre tervezik kiküldetésük időtartamát, több éven keresztül dolgoznak állomáshelyükön. Az előbb említett szám az oktatócseréknél jelzi, hogy ezen a téren nem tekinthető ideálisnak a helyzet. Az egyes oktatóhelyek iránt mutatkozó nem kielégítő érdeklődés pedig azért is nyugtalanító, mert nem egyedi jelenségről, hanem hosszabb idő óta tartó folyamatról van szó. Ez minden bizonnyal összefüggésben van a vendégoktatói munka nem megfelelő javadalmazásával és egyes munkajogi kérdések tisztázatlanságával is.

Az elmúlt tanévben a rendelkezésre álló adatok alapján név- és címjegyzéket készítettünk a magyar vendégtanárokról, lektorokról, az oktatóhelyekről. Ezt a jegyzéket évenként egyszer a jövőben is elkészítjük, és megküldjük az érintetteknek. Ezzel is szeretnénk elősegíteni a kapcsolatépítést és az információcserét az egyes oktatóhelyek és oktatók között.

1983 júliusában a Művelődési Minisztérium Nemzetközi Kapcsolatok főosztályával együttműködve egyhetes továbbképző tanfolyamot szerveztünk a Finnországban és Svédországban magyart tanító finn és svéd lektoroknak. A tanfolyam programjában több előadással is részt vettünk. Ennek tapasztalatai alapján érdemes lenne az ér-

deklődők igényéhez alkalmazkodó programmal hasonló tanfolyamokat szervezni olasz, francia, német vagy más nyelvterületen dolgozó oktatók, lektorok számára is. Ezek a tanfolyamok lehetővé teszik az aktuális információk szervezett átadását, a magyar nyelvi és szakmai továbbképzést, a kapcsolódó kulturális programok során szerzett élmények pedig erősítik a külföldi oktatóknak a magyar kultúrához való kötődését. A külföldi magyar lektorok, hungarológus szakemberek rendszeres továbbképzése érdekében a bevált formák mellett szükség lenne egy hungarológiai nyári egyetem megszervezésére is. Erre vonatkozóan a későbbiek során az MLK tervezetet kíván készíteni.

Elkezdtek egy lektori alapkönyvtár bibliográfiájának az összeállítását abból a célból, hogy segítsük a könyvtárral még nem rendelkező oktatóhelyeken a könyvtárszervezést. Terveink között szerepel ennek a bibliográfiának a megjelentetése, rendszeres kiegészítése, valamint módszertani célból a MLK-ban is szeretnénk létrehozni egy ilyen alapkönyvtárat. Az oktatóhelyek többségénél szerencsére nem a könyvtárak létrehozásáról, hanem azok továbbfejlesztéséről kell gondoskodni. Az elmúlt hónapok során többszázezer forint értékű könyvet küldtünk ki a külföldi magyar oktatóhelyekre, az igényeket azonban még nem tudjuk maradéktalanul kielégíteni, és a szállítás is időnként elhúzódik. Elhelyezési és munkaszervezési feltételeink javulásával remélhetően ezekben az ügyekben előre tudunk majd lépni. Az egyes oktatóhelyek speciális igényeihez alkalmazkodva ajánló bibliográfiákat készítünk. Ilyenre a közelmúltban is volt példa, amikor a szófiai egyetemi magyaroktatáshoz készült ajánlójegyzék, s ennek alapján kezdtük el az egyetemi magyar tanszéki könyvtár kialakítását.

Megkezdtek a külföldi egyetemi magyaroktatásra vonatkozó adatok és dokumentumok gyűjtését. 1984-ben összeállítottunk egy kérdőívet az egyes oktatóhelyeken folyó munka és a magyar vendégoktatók helyzetének felmérése céljából. Ennek a felmérésnek az összesítése folyamatban van.

Munkánkhoz tartozott az eltelt idő alatt az is, hogy szakvéleményt készítsünk hungarológiai továbbképzési, tantárgyfelosztási stb. kérdésekben. Javaslatot készítettünk a minisztérium számára a vendégtanárok jogi helyzetének és anyagi ellátásának területén jelentkező problémák megoldására. Idei feladataink gerincét ennek a konferenciának a megszervezése jelentette. A konferencián elhangzott előadásokat a korábbiakhoz hasonlóan a közeljövőben megjelentetjük.

A szakkönyv, tankönyv, oktatási segédanyag ellátás területén jelentkező gondok megoldása érdekében tervezetet készítettünk egy oktatási segédanyag- és módszertani kiadvány sorozat kiadására. A szükséges feltételek megteremtése után ehhez a munkához is hozzánk kezdtünk. Kísérleti célból a magyar irodalom tanításához zenei szemléltetőanyagot állítottunk össze, amelyet eljuttattunk érdeklődő kollégáinkhoz.

Magyarországon hagyomány nélküli intézményként már a jelenben is hasznosan szeretnénk tevékenykedni, a jövőt illetően pedig megvalósítható terveket akarunk kidolgozni, és ehhez elengedhetetlenül szükséges azok véleménye, állásfoglalása és kritikája is, akik a külföldi oktatóhelyeken a hungarológiai oktatás és kutatás területén dolgoznak.

3. A következőkben a magyar stúdiók külföldi egyetemi oktatásának helyzetéről szeretnénk néhány gondolatot elmondani.

A magyar nyelv és kultúra külföldi oktatásában örömmel tapasztalhatjuk a fejlődést jelentő változásokat, amelyek többek között az oktatóhelyek és az oktatók számának növekedésében is megmutatkoznak. Az extenzív fejlődés eredményeinek regisztrálása mellett a vendégoktatói munka belső, tartalmi tényezőinek elmélyülését is megállapíthatjuk, bár ez statisztikai módszerekkel nem hozzáférhető. Ez megmutatkozik azonban a szakmai-tudományos szerveződésekben, a tanácskozáson való részvételben, a publikációs tevékenység fokozódásában, a tankönyv- és segédanyagkészítésben. A kép teljességéhez az is hozzátartozik, hogy még Euró-

pát tekintve is vannak "fehér foltok" a magyar nyelv és irodalom egyetemi oktatásában, és nem egy területen a korábban elért pozíciók megtartása is komoly erőfeszítést kíván.

A magyar vendégoktatók az egyes külföldi egyetemeken igen eltérő feltételek és körülmények között dolgoznak. Vannak olyan oktatóhelyek, ahol élénk hallgatói érdeklődés, jól felszerelt tanszéki könyvtár, az oktatási céloknak megfelelő tantárgyfelosztás és a hungarológiában jártas tanszékvezető támogatja munkájukat, de van olyan oktatóhely is, ahol az oktatásnak szinte minden feltételét saját maguknak kell megteremteniük. A két szélső pont között igen nagy a változatok száma. A vendégoktatók helyzetét, lehetőségeit alapvetően meghatározzák az elhelyezési és lakáskörülmények, amelyek direkt módon befolyásolják az oktatómunka színvonalát is. Néhány helyen a magyar vendégoktatók különösen sokat kénytelenek foglalkozni életkörülményeik megfelelő kialakításával, adminisztratív munkákkal, ügyintézással, érdemi munkájuktól vonva el ezzel az időt és energiát.

A magyar vendégoktatók külföldi egyetemi tevékenysége igen szerteágazó. Jellemző feladatuk a magyar nyelv oktatása, tevékenységük azonban ebben nem merül ki. Az oktatóhelyek jelentős részében a magasabb évfolyamokon az ő feladatuk valamelyik magyar szaktárgy vagy szakterület oktatása is. A hallgatók szakdolgozataival kapcsolatos munkák, jegyzetírás, szótárkészítés, külföldön kiadott szakmunkák lektorálása, külső előadások tartása, tanfolyamok vezetése és még sorolhatnánk tovább tevékenységük területeit. Oktatóink támogatják a magyar kulturális intézetek munkáját, részt vesznek a magyar vonatkozású kulturális események megszervezésében, esetenként tolmácsolnak a magyar delegációknak. A magyar vendégoktatók bekapcsolódnak külföldi állomáshelyükön az egyetemi közéletbe és tudományos tevékenységbe, kapcsolatokat alakítanak ki külföldi szakemberekkel, katalizátorai a küldő és a fogadó intézmény közötti együttműködésnek. Különösen így van ez, ha az oktatóküldés- és fogadás a testvéregyetemi kapcsolatokra

épül. Oktatóink gyakran publikálnak magyar vonatkozású cikkeket, tanulmányokat stb. a fogadó ország sajtójában, szakmai folyóirataiban.

Összetett, sokoldalúságot, alkalmazkodóképességet, rugalmasságot, tolarenciát igénylő foglalkozás a vendégoktatóé. A kiküldetés ideje alatt szerzett tapasztalatok és kapcsolatok sokszor a vendégoktató egész további tevékenységét meghatározzák, és segítik szakmai elképzeléseinek megvalósítását is. Ebből az esetek jelentős részében nemcsak az adott oktató, hanem a küldő intézmény és tágabb értelemben az egész magyar felsőoktatás is sokat profitálhat. Az esetenként elkerülhetetlen nehézségek elviseléséhez, a kettős életformából szükségszerűen kialakuló problémák megoldásához oktatóinknak ez is erőt és erkölcsi tartást adhat. Összességében elmondható, hogy külföldön dolgozó kollégáink a szakma kvalifikált oktatói, akik munkájukat odaadással, hivatásszerűen végzik, és eredményesen tevékenykednek a magyar kultúra ügyének szolgálatában.

A vendégoktatói munkát végzők utánpótlását nagyrészt 5-6 hazai intézmény adja, köztük elsősorban tudományegyetemeinkről kell említést tenni. Nehézséget jelent, hogy a hazai munkahelyek anyagi vonatkozásban ellenérdekeltek oktatóik külföldi kiküldésében, hiszen a hazai forinttámogatás biztosítása - különösen több oktató kiküldetése esetében - érzékenyen érintheti béralapjukat. Ilyen gondok mindenekelőtt a kisebb intézményeknél figyelhetők meg. Egyes esetekben gondot okoz a távozók megfelelő helyettesítése is. Nemcsak a vendégoktatók anyagi elismerésében, hazai forinttámogatásában és jogi helyzetében vannak megoldásra váró kérdések, de célszerű lenne a jelenleg túlságosan széttagolt kiküldetési ügyintézkést is egyszerűsíteni. A jövőt illetően a jelenleginél szélesebb körű és alaposabb propagandamunkát kell folytatnunk rátermett oktatók megnyerésére, és növelni kell az oktatócserékben a tervszerűséget.

Szükség van a jövődö vendégoktatók hazai felkészítésének javítására. Ennek során az oktatónak szervezett módon meg kell kapnia mindazokat a szakmai-módszertani, továbbá az adott oktatóhelyre vonatkozó információkat, amelyek külföldi munkájához szükségesek. Ez természetesen nem helyettesítheti az érintett októató egyéni felkészülését, önképzését, tájékozottsága színvonalának saját erőből történő rendszeres fejlesztését. Jelentős előrelépést jelentene egy posztgraduális hungarológiai tanfolyam megszervezése, amely nemcsak a felkészítés színvonalát emelné, de egyúttal módon adna arra, hogy több felkészült jelölt közül lehessen választani a pályáztatás során.

A külföldi egyetemi magyaroktatás a képzési célok, a hallgatók létszáma, a tantárgyfelosztás, az óraszámok, a feldolgozott tananyag mennyisége és mélyisége, az oktatás nyelve, stb. tekintetében nagy változatosságot mutat, ezért általánosságban meghatározni vagy tipizálni az oktatási jellemzőket rendkívül nehéz. Ehhez még további helyszíni tényfeltáró elemzések szükségesek.

Az oktatás szervezeti kereteiről szölvá elmondható, hogy 13 oktatóhelyen magyar tanszék (szakcsoport, szekció, szak, szeminárium) keretében folyik a magyaroktatás, 7 oktatóhelyen finnugor tanszék (intézet, szeminárium), 12 oktatóhelyen pedig lektorátus működik. Itt természetesen csak azokról a helyekről van szó, ahol magyar vendégoktóató dolgozik. A 44 magyar vendégoktóató közül 1984-ben 14-en vendégtanárként, 30-an lektorként oktatnak. Hallgatóik száma meghaladja az ezer főt, és ezek többsége csak magyar nyelvet tanul. A magyar stúdiumokkal való foglalkozásnak - a magyar nemzetiségűeket nem számítva - a hallgatók középfokú tanulmányaiban előzményei általában nincsenek. A szakos hallgatók esetében az egyetemi 4-5 év alatt kell megoldani a magyar nyelv produktív szintű elsajátíttatását és a szaktárgyi anyagok magyar vagy anyanyelven történő feldolgozását.

A magyarnak mint nem indoeurópai kis idegen nyelv-
szaknak több helyütt bizonytalan a helye az egyetemi ok-
tatási strukturában. A vonzó hagyományok helyenkénti hi-
ánya, a végzetek elhelyezkedési gondjai, az egyes he-
lyeken tapasztalható adminisztratív megkötöttségek a ma-
gyaroktatás számára kedvezőtlen pszichikai és pedagógiai
feltételeket teremtenek. Fontos lenne, hogy többet törőd-
jünk azokkal a kiemelkedő képességű végzett hallgatók-
kal, akikből reményeink szerint az adott országban a
hungarológia szakemberei válhatnak. Ezek magyarországi
továbbképzésére nagyobb figyelmet kell fordítani a követ-
kező években.

A külföldi egyetemi magyaroktatás egyik legége-
tőbb gondja a tankönyv- és jegyzetkérdés. A külföldi ok-
tatóhelyek többsége belső oktatási igényeinek és lehető-
ségeinek megfelelő tankönyvekkel, jegyzetekkel nem ren-
delkezik. Többek között hiányoznak azok a modern szem-
léletű, a mai magyar társadalmi valóságot és nyelvhasz-
nálatot tükröző kezdő és haladó szintű nyelvkönyvek, a-
melyekkel a lektor megfelelő szinten elláthatná oktatási
feladatait, hogy a magyaroktatás ebből a szempontból
"versenyképes" lehessen más idegen nyelvek oktatásával.
A 60-as, 70-es évek elején készült nyelvkönyvek ma már
többnyire elavultak, újak nem nagyon íródtak, és még a
régiek beszerzése is komoly nehézségekbe ütközik. A
szakföldi oktatásban még rosszabb a helyzet. A gondok
megoldásához szükség lenne egy a különböző szempontokat
figyelembe vevő, átfogó tankönyvprogramra és kiadási
tervre. Rövid távon ugyanis nem képzelhető el, hogy a
jelenlegi anyagi, személyi és szakmai feltételek mellett
a magyaroktatáshoz szükséges tankönyvek és jegyzetek
mindenütt külföldön, az adott oktatóhelyeken készülje-
nek el. Ezeknek a kérdéseknek a megoldásához minden bi-
zonnyal széleskörű összefogás és több fejlesztési cik-
lus szükséges.

(1985)